

Contra la literatura

Joan Yago

Les poques certeses de què dispo, les poques coses que crec saber amb seguretat, són coses que he descobert mentre estava intentant afirmar el contrari. Fins als 18 anys jo volia ser actor, sabia amb certesa que volia ser actor i vaig afirmar mil i una vegades les mil i una raons per les quals sabia que volia ser actor. Gràcies a fracassar de forma estrepitosa en aquell intent, avui sé amb certesa que no sóc actor; i dispo de mil i un arguments per demostrar que no m'equivoco. Això em fa pensar que els meus pensaments sobre la textualitat i el seu valor en la creació teatral contemporània s'han de posar en el context d'un gran fracàs que encara no ha tingut lloc. Avui dispo d'una sèrie de certeses que defensaré a continuació amb cert fervor, sé de forma clara què és escriure teatre i què no ho és. Però sé també que, tard o d'hora, un canvi de rumb o un ineludible xoc contra el mur de les meves limitacions em faran veure que estava absolutament equivocat i que, de fet, opinaré absolutament el contrari del que avui escric en aquesta pàgina.

Avui opino —i defensaré amb cert fervor— que el text teatral no és una forma de literatura i que, en cap cas, hauria d'esforçar-se per ser reconeguda com a tal. Ben al contrari, hauria de defensar la seva condició singular, el seu paper essencial dins una forma de creació i comunicació genuïnament col·lectiva. Jo sóc dramaturg i estic convençut de no ser escriptor. Ser escriptor és ser l'individu que xiuxiueja a l'orella de l'individu; ser dramaturg és ser l'individu que suma la seva veu a un col·lectiu que exclama, en veu alta i clara, davant d'un col·lectiu encara més gran. Que no m'agradi considerar-me escriptor no vol dir que de tant en tant no fantasiï amb l'idea d'escriure un còmic, un poema o una novel·la de set-centes pàgines. Els dramaturgs podem escriure poemes i novel·les de set-centes pàgines, esclar que podem! Podem de la mateixa manera que alguns actors de teatre poden actuar a la televisió; que una persona pugui fer dues coses a la vegada no vol dir

que les dues coses siguin la mateixa. Espero que ningú no vegi, en aquesta severa diferenciació, una mena de crítica a l'intrusisme, ben al contrari: sempre he pensat que és gràcies a l'intrusisme que avança la història de l'art i, si m'ho permeteu, de la humanitat. Són in comptables les grans obres creades per persones que s'havien preparat acadèmicament i professional per crear altres coses (o per crear des d'un altre lloc). Només cal recordar que l'home que va dirigir la millor pel·lícula de la història va estudiar per ser actor de teatre, va guanyar-se la vida fent ràdio i somiava en secret a pintar quadres. També a Barcelona els darrers anys hem vist triomfar produccions de textos escrits per actors, actrius, directores, directors, guionistes de cinema i de tele... persones que, en alguns casos, mai abans no havien escrit teatre. Evidentment, aquests textos intrusos no estan, en general, més «ben escrits» que els que escrivim els dramaturgs; de fet, el més normal és que nosaltres, els dramaturgs, hi detectem distorsions de codi, incorreccions argumentals, llocs comuns... Aleshores, per què funcionen? Perquè desitgen, amb totes les seves forces, dir alguna cosa. Existeixen des de l'absoluta necessitat de compartir un sentiment, una idea, una por i —el més important— intueixen les necessitats del col·lectiu, que, no ho oblidem, també ha anat a la sala a compartir encara que sigui des del silenci i l'escolta. Jo desconec sincerament si els *Sex Pistols* van estudiar música al conservatori, però és evident que tenien un sentiment de ràbia que volien compartir amb el col·lectiu; d'aquesta necessitat va sorgir una veu que —tot i estar carregada d'incorreccions, distorsió i llocs comuns— va fer avançar per sempre la història de la música. Així doncs, que visquin els dramaturgs que escriuen novel·les, els actors que escriuen teatre i els intrusos en general.

Tornem amb la textualitat: jo dic que no sóc escriptor perquè mai he escrit res que no sigui teatre; però sobretot perquè concebo, encaro i desenvolupo la feina des d'una posició, penso, molt diferent a la de, per exemple, un novel·lista. Ja sabem tots que la creació teatral és prominentment egòlatra però indefugiblement col·lectiva. Aquesta indefugibilitat s'estructura en una sèrie de filtres (alguns aquí dirien capes, jo prefereixo dir-ne filtres) que separen la paraula escrita sobre el

paper de l'acció esdevinguda en la retina de l'espectador. Aquesta separació no treu puresa ni sabor al text, al contrari, el destil·la, l'edifica i el fa existir i —sí— és evident que en alguns casos el corromp, el malinterpreta o fins i tot el traeix, però és que escriure teatre també és viure aquest procés. El treball textual no s'acaba el dia de la primera lectura. Jo sempre que puc intento jugar un paper actiu en el procés de posada en escena dels textos que he escrit. Les vegades que, pel motiu que sigui, no he pogut ser prou present en el procés els meus textos han estat pitjors. I això no vol dir que els espectacles hagin estat pitjors! Vol dir només que m'he quedat menys content de la meva aportació textual que, sense un procés d'observació i reescriptura, sembla haver-se quedat a mitges. Aquesta és la meva forma de treballar i sé que no és l'única; no dic que els autors que prefereixen separar-se totalment del procés d'assaig estiguin equivocats, dic simplement que jo ho he intentat i a mi no em funciona. Separar-se del text és considerar-lo acabat i jo no estic convençut d'haver acabat mai cap text. Per altra banda, desconfio per natura dels directors que no fan canvis sobre els textos que munten; l'actitud de respectar el valor text sense gairebé qüestionar-lo em sembla mandrosa, covarda i en alguns casos irresponsable. Jo sóc dels que pensen que la pàgina de teatre no s'ha de contemplar com es contempla un gratacels, s'ha d'analitzar com s'analitza el plànol i, com amb un plànol, s'ha de tatxar, corregir i modificar. S'hi ha de tenir fe i, al mateix temps, se l'ha de posar constantment en dubte. No estic dient que m'agradi que em canviïn el text, ni molt menys. Més d'una vegada he tingut autèntiques baralles per culpa d'una rèplica, però com deia al principi d'aquest article, aquestes aferrissades batalles m'han servit, en molts casos, per acabar veient que estava totalment equivocat.

Però la diferència entre el caràcter col·lectiu del teatre i el caràcter individual de la narrativa no rau només en el «com s'escriu» sinó també i molt especialment en el «com es llegeix». El narrador sap que la seva conversa amb el lector serà més aviat íntima, no només perquè no hi haurà directors, actors i il·luminadors edificant filtres entre ells dos, sinó perquè quan el lector llegeixi les paraules que ell ha escrit

estarà sol a casa o, en el millor dels casos, sol al metro. És cert que pot haver-hi centenars de milers d'individus llegint, en el mateix instant, les mateixes pàgines. Però on són? El lector no els pot veure, no pot notar la seva energia, no necessita dissimular davant d'ells les seves reaccions; no els té a dreta i a esquerra al davant i al darrere. El dramaturg, en canvi, sap que el seu receptor que rebi el seu text serà en una sala envoltat d'altra gent; en el millor dels casos, de molta altra gent. Molta altra gent que estarà rebent el seu text de forma simultània. Si hi ha un acudit riuran tots a l'hora, si hi ha una mort ploraran, si hi ha un argument controvertit tal vegada es formaran bàndols i, al final de la funció, en grups grans i petits, tots comentaran la seva recepció simultània i col·lectiva.

Tant en l'acte creatiu com en l'acte comunicatiu, el teatre només existeix en el territori del col·lectiu i el text de teatre només tindrà valor mentre accepti el seu compromís natural amb la col·lectivitat. Hi ha qui creurà que aquesta frase és simplista i excessiva. Jo penso que en moments com els que vivim no està de més fer, encara que només sigui de tant en tant, una afirmació simple i excessiva del col·lectiu.

Què passa aleshores amb l'edició de textos de teatre? Llegint els meus arguments pot semblar que considero absurd o pervers editar i distribuir textos teatrals, ja que els textos només són plànols, simples plànols d'un gratacel sense construir que no tenen valor independent com a obra. Això és absolutament ridícul. Que el text teatral no sigui literatura no vol dir que no mereixi ser editat, distribuït i llegit arreu. Mentre escrivia aquestes paraules he estat fent un cop d'ull als plànols originals de l'Empire State Building; si teniu una estona, busqueu-los per Internet, són una meravella.